

alimara

COL·LECCIÓ IMAS

Innovació i Metodologia en Afers Socials

Núm. 65. Juny 2022

ISSN: 2659-5273

Atenció a les persones menors d'edat

Acollida, intervenció i regularització documental de les persones menors d'edat migrants no acompanyades a Mallorca

Concepció P. Moncades Valls

Secció Juridicotècnica

Servei d'Infància i Família

Institut Mallorquí d'Afers Social

IMAS
Departament de
Drets Socials
Consell de Mallorca

Universitat
de les Illes Balears

El contingut de la REVISTA ALIMARA de l'IMAS està subjecte a una llicència de Reconeixement-NoComercial_SenseObraDerivada 4.0 Internacional de Creative Commons

Resum

L'arribada de persones menors d'edat migrants no acompanyades (NNAMNA) a la nostra illa ha suposat un repte per al Servei d'Infància i Família, que s'ha vist en la necessitat d'adaptar els seus procediments i de crear recursos adaptats a les necessitats concretes d'aquests infants i joves, per tal de facilitar-los la inserció a la comunitat d'acollida, la qual cosa ha suposat un gran esforç per part dels professionals que hi treballen. Aquest article té com a objectiu descriure les característiques i les necessitats dels NNAMNA tutelats pel Servei d'Infància i Família de l'IMAS, així com el procés d'intervenció que es du a terme i els recursos al nostre abast. S'assenyalen, també, les necessitats específiques d'aquest col·lectiu quant a educació, salut, allotjament, transició cap a la vida adulta i suport social amb especial atenció als procediments i gestions per a la seva regularització documental.

Paraules clau

NNAMNA, menors, acollida, immigració

1. Introducció

Tots tenim al cap les colpidores imatges de barques arribant a les costes de Mallorca i de les altres illes balears, amb persones joves provinents d'Àfrica que es juguen la vida al mar per arribar a les costes Europees i que fugen de la pobresa i amb l'esperança de trobar un futur millor. En molts casos es tracta de nins, nines i adolescents sols, principalment de gènere masculí encara que també amb alguna petita representació femenina. Provenen, principalment, del nord d'Àfrica (Algèria i Marroc) així com de l'Àfrica subsahariana (Guinea Conakry, Costa d'Ivori...).

En la majoria de casos, solen arribar indocumentats i, un cop determinada la seva minoria d'edat per part de Fiscalia de Menors, són posats a disposició del Servei d'Infància i Família qui és, des d'aquest moment, el responsable de la seva tutela fins a la majoria d'edat.

Gran part d'aquests infants i adolescents romanen en un entorn residencial, encara que hi pot haver situacions d'acolliment familiar (Programa Acote, per a joves de 12 a 17 anys) amb la pretensió que aquests siguin de cada vegada més freqüents. Arribada la majoria d'edat, poden

continuar amb el seu procés d'emancipació al programa d'autonomia personal del GOIB fins als 25 anys.

Un repte important per als professionals de les diferents administracions i entitats implicades és tenir cura, tant física com emocional, d'aquest col·lectiu tan vulnerable, proporcionar-los les millors condicions per a aconseguir un alt grau d'autonomia personal així com la seva integració social. En aquest sentit, topam amb un dels principals obstacles per a aquesta integració: les dificultats per a la seva regularització documental.

2. Marc normatiu. Legislació sobre protecció a la infància

2.1. Normativa internacional

- Declaració Universal dels drets de l'infant (1959)
- Convenció sobre els drets dels infants (1989) ratificat per Espanya 1990.
- Conveni de La Haya relatiu a la protecció de la infància ratificat per Espanya el 1995.
- Conveni de La Haya 1996 sobre responsabilitat parental signat per Espanya el 2003.
- Directiva 94/33 CE sobre la protecció dels joves en l'àmbit laboral (1994)
- Carta dels Drets Fonamentals de la UE (2000) i el principi de subsidiarietat.
- Directiva 2001/55 CE sobre la protecció temporal de les persones desplaçades (2001)
- Directiva 2013/32 UE del Parlament Europeu i del Consell sobre procediments comuns per a la concessió o retirada de la protecció internacional.
- Directiva 2013/33 UE del Parlament Europeu i del Consell on s'aproven les normes per a l'acollida de sol·licitants de protecció internacional.
- Conveni sobre la protecció dels treballadors internacionals migrants i les seves famílies (2003).
- Resolució 2003/48 Comissió de Drets Humans ONU: vulnerabilitat dels treballadors migrants i increment dels moviments migratoris (2003).
- Comunicació de la Comissió al Parlament Europeu i al Consell d'Europa sobre protecció dels menors migrants (2017).

2.2. Legislació espanyola

- Llei orgànica 1/96 de Protecció Jurídica del menor, de modificació parcial del C.C. i de la L.E.C.
- Llei orgànica 5/2000 de Responsabilitat Penal dels menors.
- Llei orgànica 8/2015 de modificació del sistema de protecció a la infància i a l'adolescència.
- Llei 26/2015 de modificació del sistema de protecció a la infància i a l'adolescència.
- Llei Orgànica 8/2021, de 4 de juny, de protecció integral a la infància i l'adolescència davant de la violència. BOE núm. 134 de 05/06/21.

2.3. Legislació balear

- Llei 9/2019, de 19 de febrer, de l'atenció i els drets de la infància i l'adolescència de les Illes Balears.
- Decret 52/2016, de 5 d'agost, de la renda per a persones en procés d'autonomia personal que han estat sotmeses a mesures administratives de protecció de menors.
- Decret 40/2017, de 25 d'agost, sobre els criteris d'autorització i acreditació dels serveis per a joves en procés d'emancipació, i de regulació de la renda d'autonomia personal per a joves que han estat sotmesos a mesures de justícia juvenil.
- Decret 41/2019, de 24 de maig, de modificació del Decret 52/2016, de 5 d'agost, de la renda per a persones en procés d'autonomia personal que han estat sotmeses a mesures administratives de protecció de menors, i del Decret 40/2017, de 25 d'agost, sobre els criteris d'autorització i acreditació dels serveis per a joves en procés d'emancipació, i de regulació de la renda d'autonomia personal per a joves que han estat sotmesos a mesures de justícia juvenil.
- Reglament pel qual s'estableix el règim jurídic dels serveis d'acolliment residencial per a persones menors d'edat a Mallorca de l'Institut Mallorquí d'Assumptes Socials (IMAS) BOIB núm. 81 de 19/06/21.
- Manual d'Intervenció del Servei de Protecció al Menor IMAS.
- Model d'Intervenció amb Menors Estrangers no Acompanyats. Servei d'Infància i Família. IMAS.

2.4. Legislació sobre estrangeria

- Llei Orgànica 4/2000, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social (Reformada per LO 8/2000, LO 14/2003, LO 2/2009, LO 10/2011, i RDL 16/2012).
- Real Decret 557/2011, pel qual s'aprova el Reglament de la LO 4/2000, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social, reformat pel RD 903/2021.
- Llei 12/2009, de 30 d'octubre, reguladora del dret a l'asil i de la protecció subsidiària.
- Resolució de 13 d'octubre de 2014, de la subsecretaria, per la qual es publica l'acord per a l'aprovació del Protocol Marc sobre determinades actuacions amb relació als menors estrangers no acompanyats.

3. MENA o NNAMNA

Els infants i adolescents migrants no acompanyats els coneixem en l'argot tècnic com a MENA (menors estrangers no acompanyats), encara que actualment aquest terme està en desús per la deshumanització que comporta i per la criminalització que s'ha fet d'aquest col·lectiu en situació d'extrema vulnerabilitat. També se'ls coneix per les sigles NNAMNA (nins, nines i adolescents migrants no acompanyats), terme actualment més acceptat. Són nins i nines menors de 18 anys que han arribat sols al nostre país, es troben separats dels seus pares i tampoc estan baix la cura de cap altre adult, per la qual cosa queden exposats a un greu risc d'exclusió i desemparament. Es tracta d'un fenomen en creixement difícil de quantificar; segons dades del Defensor del Poble a 31 de desembre de 2020 a Espanya hi havia un total de 9.030 menors estrangers no acompanyats i les comunitats autònomes on en podem trobar major quantitat són Andalusia, Canàries, Catalunya, Melilla, Ceuta, Comunitat Valenciana, País Basc i Madrid.

Segons el Protocol marc sobre determinades actuacions en relació amb els menors estrangers no acompanyats, aprovat per resolució de 13 d'octubre del 2014, així com l'article 189 del capítol III del Reial decret 557/2011, pel qual s'aprova el Reglament de la LO 4/2000, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social, s'entén per menor estranger no acompanyat (MENA) la persona menor estrangera de divuit anys que sigui nacional d'un estat al qual no sigui aplicable el règim de la Unió Europea, que arribi a territori espanyol sense una persona adulta responsable d'ella, sigui legalment o d'acord amb el costum i que s'aprecii risc de desprotecció de la persona menor, així com a qualsevol persona menor estrangera que un cop a Espanya es trobi en aquella situació.

3.1. Problemàtica

Abans de la reforma del Reglament d'Estrangeria aprovada el passat 19 d'octubre de 2021, es calcula que es trobaven a Espanya unes 8.000 persones menors estrangeres no acompanyades i unes 7.000 persones joves d'entre 18 i 23 anys en situació irregular.

L'arribada d'aquestes persones menors i la seva acollida suposa un gran repte per a les comunitats receptores, i cal tenir en compte que tan important és la seva adequada assistència en tots els sentits, com assolir el gran repte de proporcionar-los les eines necessàries per a convertir-se en persones ciutadanes de ple dret i donar-los opcions en vista al seu futur.

Cal preveure els nous desafiaments, perquè les xifres indiquen que es tracta d'un fenomen en creixement i que cal estar preparats per una adequada acollida d'aquestes persones menors. Tot apunta que les distàncies entre gènere minvaran i s'incrementarà l'arribada d'infants i joves de l'Àfrica subsahariana.

3.2. Aspectes administratius de l'assumpció de guarda i tutela

La legislació vigent determina que les comunitats autònomes (en el cas de Balears, els Consells Insulars i, a Mallorca, l'IMAS) són les administracions públiques competents per a adoptar les mesures de protecció a la infància, bé sigui la guarda o la tutela. Un aspecte clau per al correcte funcionament del sistema de protecció és la gestió de les sortides no autoritzades o abandonaments voluntaris dels centres assignats. En el cas de Mallorca la mobilitat entre diferents comunitats autònomes es dificulta per raons òbvies, però, així i tot, existeixen nombrosos abandonaments voluntaris per a continuar el procés migratori cap a altres llocs d'Espanya o d'Europa.

En els casos de sortides no autoritzades, se segueixen les indicacions establertes a l'article 158 de la Llei Orgànica 8/2021, de 4 de juny, de protecció integral a la infància i l'adolescència davant de la violència, que modifica l'apartat 5 de l'article 172 del Codi Civil, on s'especifica que l'Entitat Pública cessarà la tutela que ostenti sobre les persones menors declarades en situació de desemparament quan constati, mitjançant els corresponents informes, la desaparició de les causes que en van motivar l'assumpció, quan comprovi:

- a) Que la persona menor s'ha traslladat voluntàriament a un altre país.
- b) Que la persona menor es troba al territori d'una altra comunitat autònoma. En aquest cas es procedeix al trasllat de l'expedient de protecció o, si a criteri de l'Entitat Pública que ha dictat la mesura protectora, es valora que ja no cal, es procedeix al cessament, segons la situació de la persona menor.
- c) Que hagin transcorregut dotze mesos des que la persona menor va abandonar voluntàriament el centre de protecció i es trobi en parador desconegut.

La guarda provisional cessa per les mateixes causes que la tutela.

3.3. Necessitats

- Gestió de la documentació.
- Aprenentatge de l'idioma.
- Formació educativa.
- Formació ocupacional.
- Inserció en el mercat de treball.
- Coneixement de la cultura del país d'acollida.
- Aprenentatge d'habilitats socials i d'autonomia personal.
- Atenció i cura de la salut.
- Atenció a les dificultats emocionals amb atenció psicològica o psiquiàtrica, si s'escau.
- Vigilància i tractament dels problemes de consum de substàncies tòxiques.
- Integració social en la comunitat d'acollida.
- Millora de la percepció i coneixença per part de la comunitat acollidora, mitjançant la construcció de ponts de reconeixement mutu i d'interculturalitat.

3.4. Principals administracions implicades i actuacions en l'acollida dels NNAMNA

Totes les actuacions apareixen recollides i detallades al Protocol Marc sobre determinades actuacions amb relació als menors estrangers no acompanyats (Resolució de 13 d'octubre de 2014) publicat al BOE núm. 251 de 16/10/14.

El protocol està destinat a coordinar la intervenció de totes les institucions i administracions afectades, des de la localització de la persona menor (o suposada menor) fins a la seva identificació, la determinació de la seva edat, posada a disposició del Servei Públic de protecció de menors i documentació.

Totes les actuacions desenvolupades al protocol estan inspirades en els principis de l'interès superior de la menor i particularment de les persones menors no acompanyades.

Administracions:

- Brigada Provincial d'Estrangeria i Fronteres del Cos Nacional de Policia.

- Brigada Provincial de Policia Científica del Cos Nacional de Policia.
- Delegació del Govern.
- Ministeri Fiscal.
- Servei públic de protecció de menors.
- Organitzacions no governamentals.

Actuacions:

- Obligació de comunicació, per part de qualsevol autoritat, institució o entitat local o autonòmica, que localitzi, aculli o rebi una persona menor estrangera.
- Ressenya policial, amb impressió dactilar i fotografia de la persona menor.
- Inscripció en el Registre MENA, on se li assigna un número d'identitat d'estranger vinculat a un número d'identificació personal que ha de figurar a la Fitxa Inscripció MENA.
- Informació sobre drets a les possibles víctimes de tràfic d'éssers humans.
- Protecció internacional: serà informada en el seu idioma del contingut del dret a protecció internacional.
- Documentació oficial del país d'origen; si la persona menor presenta documentació oficial del país d'origen, se seguirà el que s'estableix a l'article 323 de la Llei d'Enjudiciament Civil (LEC), però els passaports i documents de viatge originals són títol suficient per a reconèixer la condició de minoria d'edat i la seva filiació llevat que presentin dubtes, contradiccions o indicis de falsificació.

3.5. L'acolliment residencial

Actualment, el Servei d'Infància i Família de l'IMAS disposa d'un total de 32 centres d'atenció residencial a Mallorca per a infants i joves en situació de guarda o tutela, repartits geogràficament a diferents indrets de Mallorca, tant a la capital com a la Part Forana i que poden ser de titularitat pública (gestionats directament per l'IMAS) o privada (amb contracte amb l'Administració, un total 13 entitats).

L'acolliment residencial proporciona una alternativa de convivència adequada als infants i adolescents que han estat separats temporalment de les seves famílies i són un recurs més que s'ofereix com a alternativa al medi familiar quan així ho determinen els interessos de l'infant o l'adolescent. Aquests centres han d'assumir la responsabilitat sobre el desenvolupament integral de l'infant o l'adolescent i n'han de garantir l'adequada satisfacció de les necessitats biològiques, afectives i socials, en un ambient de seguretat i protecció.

Poden ser un recurs de primera acollida i urgència, residencial bàsic, d'acollida per a persones menors estrangeres no acompanyats, d'atenció residencial per a menors amb discapacitat greu,

d'acollida residencial de preparació per a la vida independent, d'acollida residencial per a adolescents i joves embarassades o amb càrregues familiars, i van adreçats a infants i adolescents menors de 18 anys sobre els quals el Servei d'Infància i Família té assumida la tutela quan els seus pares o tutors demanen que siguin acollits temporalment per una institució.

4. Les dades

Taula 1. Arribades de NNAMNA a Mallorca per anys

2014	2
2015	2
2016	11
2017	29
2018	48
2019	36
2020	37
2021	73
TOTAL	238

L'arribada de persones menors soles a les costes de Mallorca ha passat de ser un fet anecdòtic els anys 2014 i 2015, a ser una realitat freqüent i en continu creixement. L'any 2021 ha estat l'any que més arribades s'han comptabilitzat (un total de 73). El 2019 i 2020 la curvatura va disminuir coincidint amb la pandèmia.

Taula 2. NNAMNA arribats a Mallorca durant 2021 segons el país de procedència. Percentatges

Algèria	70%
Guinea Conakry	19%
Marroc	4%
Costa d'ivori	3%
Benín	1%
Mali	1%
Senegal	1%

Taula 3. NNAMNA arribats a Mallorca durant 2021 segons el sexe. Percentatges

Homes	99%
Dones	1%

Taula 4. NNAMNA arribats a Mallorca durant 2021 segons l'edat. Percentatges

17 anys	47%
16 anys	29%
15 anys	18%
14 anys	7%

Taula 5. NNAMNA arribats a Mallorca durant 2021 segons la documentació identificativa aportada. Percentatges

Passaport	14%
Carta d'identitat	11%
Certificat de naixement	18%
Altres documents	3%
Indocumentats	54%

Tot a així, s'ha de dir que un 62% de les persones joves migrants no acompanyades que han passat pel Servei d'Infància i Família al llarg dels anys, han arribat a la majoria d'edat en situació regular (permís de residència) i, des de març de 2020, amb habilitació per a treballar a partir dels 16 anys. Dins d'aquest grup, un 7% han obtingut la regularització via cèdula d'inscripció, que és el document que emet el Ministeri de l'Interior a l'estranger que no pot ser documentat per les autoritats de cap país i que vol ser documentat per Espanya, un cop s'ha resolt la inscripció al Registre Central d'Estrangers. S'ha de renovar anualment.

4.1. Característiques generals dels joves i dificultats

Encara que no es pot generalitzar ni parlar d'un perfil homogeni, per dibuixar-ne uns trets generals, ens trobam davant nins i nines amb les característiques següents.

Són joves de gènere masculí d'entre 16 i 17 anys, amb bon estat de salut, procedents en gran part d'Algèria. Indocumentats. A la seva arribada a Mallorca, continuen mantenint contacte freqüent amb les famílies. Poden presentar dificultats d'adaptació a les normes i a les convencions socials. També poden presentar manca d'habilitats de negociació i resolució de problemes. Provenen de

famílies en situació econòmica precària, desconexors dels idiomes oficials de Mallorca. Solen presentar abandonament prematur dels estudis en acabar l'etapa obligatòria, ja que havien abandonat l'escolarització abans de sortir del país intentant guanyar-se la vida de forma autònoma (venda ambulants) per ajudar a l'economia familiar. Per aquest motiu, freqüentment, ja han tingut incidents amb la policia i han estat víctimes de robatoris abans de sortir del país. Migren amb una visió utòpica de la realitat d'Europa i dels riscos als quals s'enfronten.

Presenten por al futur i ansietat pel desarrelament, i poca tolerància a la frustració. A vegades, al cap de pocs dies de la seva arribada, es destapen consums de drogues que ja es produïen als països d'origen i que a l'arribada s'intensifiquen. No sempre les famílies són partidàries del viatge: freqüentment, els menors han viatjat sense el consentiment i coneixement dels pares, encara que una vegada aquí els pares els solen donar suport.

Coincideixen en el sentiment de decepció cap al seu país i en la manca d'esperança de futur allà per als joves, motiu pel qual veuen com a única oportunitat de futur partir cap a Europa. En un nombre determinat de joves, trobam problemàtica mental i autolesions, amb dificultats per a rebre tractament a causa de la barrera idiomàtica. Els primers objectius que es plantegen a la seva arribada són l'aprenentatge de l'idioma i la seva regularització documental, encara que tots tenen la vista posada en la seva futura inserció en el mercat de treball en diferents oficis i alguns en el desenvolupament de la pràctica esportiva (principalment, futbol).

Un 3% de les persones menors ateses han estat a centres de justícia juvenil a Mallorca durant la seva minoria d'edat. En algunes ocasions, ens trobam amb joves que sol·liciten retornar al seu país amb la seva família a causa de l'enyorança o per la presa de consciència de les dificultats i entrebanys que comporta el projecte migratori. En escasses ocasions, ha estat possible fer efectiu el retornament per diferents motius: situació d'indocumentació, tancament de l'espai aeri i suspensió de vols durant la pandèmia, manca d'autorització paterna pel retorn o sortides no autoritzades de la persona menor en el moment de tirar endavant la seva petició.

Així mateix, es gestionen sol·licituds d'acollida o reunificació amb familiars dels menors que viuen a altres llocs d'Espanya o països europeus. Aquí, la dificultat radica en poder acreditar el vincle familiar quan el menor està indocumentat, valorar la idoneïtat de la família a causa de la distància i a la barrera idiomàtica, obtenir les autoritzacions paternes, així com poder-ne organitzar el viatge de retrobament si el menor no disposa de document vàlid per a viatjar.

4.2. Per què emigren els joves?

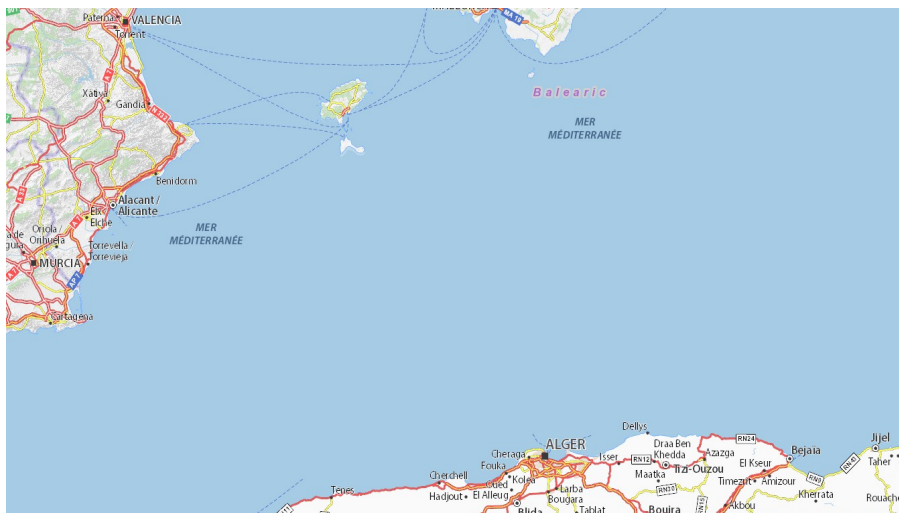
4.2.1. Algèria

Mañé Estrada, A., Thieux, L i Hernando, M., al seu estudi *Algèria a la cruïlla: condicionants, tendències i escenaris* ens donen a conèixer els diferents aspectes de les migracions a Algèria i les seves característiques.

- Inestabilitat política i econòmica del país.
- Vulneració sistemàtica dels drets humans fonamentals segons informe Amnistia internacional 20/21.
- Crisis, inseguretat i conflictes.
- Insatisfacció i manca d'horitzons vitals per als joves. Malestar social estructural i en creixement.
- Creixement del 400% de la immigració algeriana a partir del 2008.
- Obsessió col·lectiva entre els joves.
- Empitjorament de les condicions de vida.
- Abans del 2006, emigraven directament per l'Estret. A causa l'augment de la vigilància fronterera, venen directament per la costa.
- Repressió del govern algerià, manifest de les carències i deficiències del país. Representa un fet humiliant per al país que necessita el manteniment de l'orgull, reflectit a premsa nacional a l'article «Algèria, els teus fills et fugen»
- Creació de lleis que criminalitzen la immigració, especialment dures amb els menors.
- Es demana als ciutadans que denunciïn qualsevol sospita amb relació a la immigració. S'ha demanat que s'emeti un edicte islàmic que declari pecat la immigració irregular.
- Se sospita que són ajudats des del país amb embarcacions nodrissa amb la connivència d'algunes autoritats, així com que són víctimes d'organitzacions criminals que trafiquen amb ells i potser també amb drogues.

Imatge 1. Província de Boumerdès: superfície, 1.456,16 km;
 80 km de costa; població de 786.602 habitants.

Imatge 2. Distància entre Bordj-el-Kiffan i Cala Figuera: 286,89
 km.

4.2.2. Marroc

Khachan, M, a *L'impacte de la migració en la societat marroquí*, ens parla del fenomen de les migracions al Marroc:

- Fenomen anomenat *lahrig*, el qual significa desafiar les prohibicions i cremar els documents d'identitat.
- El somni europeu: idea incubada des de la infància.
- Un 18,2 % dels infants d'entre 5-15 anys aspiren a marxar a l'estranger.
- És més fàcil passar a l'acció per als nins que per a les nines.
- Emigren clandestinament: davall cotxes, en contenidors, camions...
- En molts casos, són nins que ja vivien al carrer i que havien començat a treballar de molt petits per ajudar les famílies.
- És expressió de les disparitats socioeconòmiques entre nord-sud, inestabilitat econòmica dels països emissors, baix PIB, dependència econòmica del sector primari.
- Alt índex d'atur.
- Manca d'indemnitzacions econòmiques per atur o acomiadament.
- Baix nivell d'ingressos (treballadors pobres).
- Factors d'atracció: imatge d'èxit social de la persona immigrant al seu retorn.
- Demanda de mà d'obra per a treballs precaris als països d'acollida (agricultura, construcció, serveis) i treball irregular.
- Alt cost social: es considera una inversió per la família (s'endeuten).
- Principal via d'entrada: l'estret de Gibraltar amb pastera. Alt nombre de morts (ofegaments).
- Fenomen difícil de mesurar (no se'n tenen xifres reals)
- Accepten treballs durs i indesitjats pels autònoms.
- Primera preocupació saldar deutes.
- Principal destí d'Europa: Espanya.
- Reacció social de rebuig als països d'acollida.
- Reacció de replegament i reivindicació d'identitat amb comportaments poc respectuosos a les normes i valors de la comunitat d'acollida.
- Es demanen solucions d'acord respecte a la dignitat humana i no foment de mesures repressores.

Imatge 3. Situació del Marroc.

4.2.3. Àfrica subsahariana

Sow, P. en el seu estudi d'aproximació a la immigració africana a Catalunya, publicat pel Patronat d'Estudis Osonencs, explica que el flux migratori de l'Àfrica subsahariana (Costa d'Ivori, Congo, Guinea, Gàmbia, Senegal, Camerun ...) a Espanya (inicialment, a Canàries i Catalunya i, seguidament, a Balears, Andalusia, etc.) i Europa s'inicia els anys 60, a la recerca d'itineraris comercials, i s'intensifica la dècada dels 80, amb motiu dels efectes desastrosos de diferents crisis econòmiques sense precedents. Els primers migrants arribaven via Marroc i Algèria; eren pagesos vinguts del camp africà, sense papers i que per guanyar-se la vida es dedicaven al comerç ambulat.

Sovint, el destí final de la migració era el nord d'Europa, però a causa l'enduriment de les lleis d'immigració europees, Espanya es convertí en el darrer destí.

Imatge 4. Mapa d'Àfrica

5. El procediment per a la determinació d'edat

Davant l'arribada d'una persona menor estrangera no acompanyada, s'ha de procedir a la identificació i a la determinació d'edat per a verificar que es tracta, efectivament, d'una persona menor d'edat. En cas contrari, li serà d'aplicació la legislació vigent en matèria d'estrangeria per a majors d'edat que han entrat de forma irregular a l'Estat espanyol i se'ls obrirà un expedient d'expulsió.

El procediment per a la determinació d'edat dels menors estrangers ve recollit a l'article 190 del reglament de la LO d'estrangeria així com al Protocol marc sobre determinades actuacions amb relació a les persones menors estrangeres no acompanyades, que té la finalitat de coordinar la intervenció de totes les institucions i administracions implicades, des de la localització de la persona menor o suposadament menor, fins a la seva identificació, determinació d'edat, posada a disposició de l'entitat pública de protecció de menors i documentació.

Existeix molta controvèrsia sobre els procediments de determinació d'edat i la recomanació és sempre tenir en compte que són menors abans que estrangers i que totes les proves s'han de dur a terme amb el màxim respecte, garantint els drets humans i sempre atenent per damunt de tot l'interès superior de la persona menor, ja que existeixen nombroses queixes per part de les entitats i organitzacions que hi treballen, per vulneració dels seus drets. A més, s'ha de tenir en compte que les esmentades proves presenten un marge d'error important. Un cop realitzades les proves, s'emet el Decret de determinació edat i es procedeix a la ressenya policial en què a la persona menor li és adjudicat un número d'identificació (NIE) amb el qual serà registrat al Registre d'Inscripció Mena i que figurarà a la Fitxa d'Inscripció Mena amb la qual s'identificarà.

6. La regularització documental dels infants i joves migrants no acompanyats

La recent reforma dels articles 196, 197 i 198 del reglament d'estrangeria, que entrà en vigor el passat 9 de novembre del 2021 (R.D. 903/2021, de 19 d'octubre, pel qual es modifica el Reglament de la Llei Orgànica 4/2000, sobre drets i llibertats dels estrangers a Espanya i la seva integració social, després de la seva reforma per llei Orgànica 2/2009, aprovat pel Reial decret 557/2011, de 20 d'abril), obri un nou horitzó d'esperança per als infants i joves migrants no acompanyats, sobretot per als i les joves extutelats fins als 23 anys, la qual cosa suposa una fita històrica per a la integració de milers de joves.

La normativa anterior a la reforma provocava que moltes persones menors caiguessin en la irregularitat en complir els 18 anys, situació que, a causa de la rigidesa de la llei, ja havia estat denunciada en diverses ocasions per part de les diferents entitats i administracions implicades que treballen amb el col·lectiu. Amb aquesta modificació, el Ministeri d'Inclusió proposa una sèrie de canvis en els articles 196, 197 i 198 del Reglament d'estrangeria, amb un nou règim jurídic que promou la inclusió d'aquests joves i que homologa, així, la normativa espanyola amb la de països veïns. L'objectiu de la reforma és promoure la inclusió i reduir la vulnerabilitat dels infants i joves, evitar que arribin a la majoria d'edat indocumentats i que puguin accedir al mercat laboral a partir dels 16 anys. Així, s'estableix un règim propi per als joves extutelats amb condicions més adequades a la seva realitat, allargant la durada de les autoritzacions de residència i permetent que els joves extutelats d'entre 18 i 23 anys tinguin dret a una autorització de treball.

D'aquesta manera, es modifica l'article 196 del Reglament d'estrangeria per a simplificar el procediment de documentació quan són menors. Es redueix el temps per a acreditar la impossibilitat de retorn a 3 mesos (abans eren 9). S'incrementa la vigència de l'autorització inicial d'un a dos anys i de l'autorització de renovació a tres anys. S'eximeix de l'exigència d'acta notarial per a la tramitació de la cèdula d'inscripció que se substitueix per un informe de l'entitat de

protecció de menors. Així mateix, s'estableix que totes les autoritzacions de residència habilitin per a treballar quan el menor compleixi els 16 anys.

Quan els joves arriben a la majoria d'edat documentats, s'estableix un règim propi, la qual cosa afavoreix la continuïtat de l'autorització que tenia com a menor. A més, es redueix l'acreditació de mitjans suficients a un import més adequat com és ara la quantia màxima d'Ingrés Mínim Vital (actualment 470 euros al mes) i es permet que es computin els ingressos procedents d'una ocupació o d'ajudes socials, o que s'acrediti que el seu sosteniment queda assegurat dins d'un programa desenvolupat per una institució pública o privada.

Per a les persones menors que arriben a la majoria d'edat sense documentar, s'estableix un nou sistema: accediran a una autorització per a residir i treballar amb els mateixos requisits esmentats anteriorment i es tindran en compte els informes sobre esforç d'integració i continuïtat d'estudis o formació, i es posarà en marxa un procediment perquè puguin accedir a l'autorització prevista per a les persones menors que arriben a aquesta data sense documentar, amb la qual cosa s'evita que quedin en situació d'irregularitat i que se'n produeixi l'exclusió social.

Tot i la millora qualitativa que aporta l'esmentada reforma, hem de dir que gran part de les persones menors arribades al Servei d'Infància i Família (un 54%) arriben totalment indocumentats i difícilment aconseguiran la seva regularització per les dificultats que existeixen per acreditar la seva identitat, data de naixement i lloc d'origen o negativa a fer-ho per part dels consolsats dels països de procedència (molt especialment, Algèria). Per aquest motiu, sense que es puguin identificar, no serà possible obtenir-ne la regularització, ni obtenir la cèdula d'inscripció, per la qual cosa romandran en situació irregular i en risc d'exclusió social.

7. L'atenció socioeducativa dels infants i joves migrants no acompanyants

La principal eina i recurs per a l'atenció dels infants i joves migrants no acompanyats són els centres d'atenció residencial, tant els propis com els concertats. Entre aquests centres, n'hi ha que són recursos específics per a aquest col·lectiu, així com n'hi ha d'altres d'atenció residencial bàsica adreçats a tot el conjunt de joves en situació de desprotecció. A causa dels incidents protagonitzats amb els veïns del barri, els quals han tingut gran ressò mediàtic a la premsa local i han generat episodis d'alarma social, actualment es tendeix a la no concentració d'aquests joves en un centre o territori concret, amb l'objectiu d'evitar-ne l'estigmatització i la sensació de gueto, per la qual cosa es creen grups reduïts.

Així mateix, també es contempla la possibilitat d'acolliment familiar per part de famílies d'acollida valorades prèviament pels equips tècnics del Servei. Actualment, el programa ACOTE està

formant famílies per a aquest comesa i es troben en període inicial les primeres experiències d'acollida familiar.

Des del centre, es durà a terme, per part dels equips tècnics i educatius, un pla individual d'atenció adaptat a les necessitats personals de cada menor, amb objectius concrets en cada una de les seves fases i en què es tindran en compte els recursos disponibles a cada territori o municipi, bé siguin formatius, esportius, sanitaris, associacions, etc.

A proposta de Bravo Arteaga, A., Santos González, I. i Del Valle J. (2010) en el pla d'atenció individual es tindran en compte les diferents àrees:

Formació i inserció laboral. Un pilar important d'un pla individual d'intervenció és la formació i, en els casos que es consideri oportú, la preparació per a una futura inserció laboral a curt o mitjà termini. És necessari possibilitar l'accés de les persones menors que encara no disposin de documentació, tenint en compte el seu desconeixement i expectatives equivocades sobre les possibilitats de formació i ocupació, treballant les dificultats per aconseguir una ocupació i la sensació de fracàs i/o frustració que això pugui generar. Per norma general, aquest col·lectiu mostra gran dificultat de permanència en el sistema educatiu.

Actualment, molts menors que realitzen una formació prelaboral veuen frustrades les seves expectatives perquè no poden realitzar unes pràctiques remunerades quan no disposen de permís de residència i de treball. Així mateix, també es fa necessari augmentar l'oferta formativa dirigida a aquest col·lectiu, flexibilitzar els requisits i terminis d'accés i potenciar l'existència d'accions formatives breus (trimestrals) amb connexió amb el sector empresarial, amb l'objectiu que puguin dur a terme un itinerari formativolaboral orientat a la seva inserció real i efectiva en el mercat de treball.

Idioma i cultura del país d'acolliment. Com no pot ser d'altra manera, cal potenciar l'aprenentatge de l'idioma del país d'acollida amb propostes específiques per a aquest col·lectiu.

Necessitats relacionades amb les habilitats socials i l'autonomia. També es fa necessari disposar de diferents programes educatius per abordar necessitats concretes com entrenament d'habilitats socials, control d'impulsos, tolerància a la frustració, resolució de conflictes, hàbits saludables, preparació per a la independència, potenciació de l'aprenentatge i ús de l'idioma, educació sexual, igualtat de gènere, etc.

Atenció a problemes emocionals i psicològics. S'ha de destacar com un dels punts febles del sistema, ja que és difícil accedir als programes d'atenció psicològica i de salut mental a causa de la barrera idiomàtica i cultural. També cal un abordatge que tingui en compte la família d'origen del menor com a forma d'atenuar el malestar emocional i sentiments de culpa.

Salut i consums. Se centra en l'especificitat dels consums que fan necessari el desenvolupament de programes per a abordar la seva desintoxicació i deshabitació, adaptats a la seva cultura i amb la incorporació programes preventius respecte a altres consums.

Integració social a la regió d'acolliment. Propostes de millora amb programes de sensibilització comunitària mitjançant la col·laboració dels mitjans de comunicació per a divulgar exemples positius d'integració.

8. NNAMNA: estratègies educatives

Els nous enfocaments en la intervenció socioeducativa amb joves en situació de dificultat social i trànsit cap a la vida adulta ens orienten cap a un disseny d'actuacions modelable i la necessitat d'utilitzar estratègies i eines flexibles, que possibiliten ajustar en cada moment l'acció educativa per a l'abordatge dels reptes que es presentin.

Melendro, M. (2014) ens presenta el model EFIS d'estratègies flexibles d'intervenció socioeducativa. Es tracta d'un enfocament interessant amb una metodologia contraposada als models clàssics d'intervenció, en el qual planteja la necessitat d'intervenir des de pautes d'actuació adaptades a la diversitat d'escenaris i situacions que es puguin presentar amb la seva realitat fluctuant i en canvi constant per la complexitat del context i l'entorn de procedència.

Remarca que l'estratègia ha de prevaldre per sobre del programa i que el guió inicial es pot veure modificat segons els contratemps que sorgeixen, tenint en compte tant les possibilitats reals d'intervenció com les incerteses.

Els plans individualitzats han de partir d'una previsió inicial i s'han de modificar segons els obstacles i oportunitats que apareixen i s'estructuren de forma sistèmica, coherents amb els objectius que es volen assumir i que suposen el disseny i utilització de/d':

- Una cartografia de la intervenció des del coneixement del context dels i de les joves.
- Protocols i procediments centrats en el compromís compartit i l'avaluació competencial.
- Inserció laboral directa dels i de les joves, amb orientació i acompanyament.
- Necessitat d'un entramat empresarial col·laborador.
- Xarxes de resposta ràpida per a gestionar ofertes i demandes laborals per perfils.
- Descriptors validats pel maneig del vincle.
- Disseny d'itineraris socioeducatius personalitzats.
- Establiment de criteris i procediments d'acompanyament.

- Formació de les persones professionals.
- La importància de la seqüenciació i la utilització ponderada del temps i l'espai com a element clau en la intervenció.
- Oferiment d'estabilitat referencial dels professionals.
- Seguiment permanent.
- Utilització d'aplicacions informàtiques útils per a un correcte seguiment.
- Disseny d'indicadors i instruments d'avaluació.

9. NNAMNA i consum de drogues

Márquez, I. (2009) i Pastor, F. (2010), en diferents publicacions sobre el fenomen, ens fan saber que es tracta d'un col·lectiu especialment vulnerable davant les drogues. En molts casos, quan arriben, ja han tingut contacte amb diferents modalitats de drogues. Consumeixen substàncies normalitzades en les societats d'origen oper efecte contagi del grup de viatge que empenyen cap a consums destructius d'evasió i escapisme. Un cop en el país de destí, les drogues poden convertir-se en una forma de diversió i integració en la societat. Es pot dir que es comença a consumir per a evadir-se i, en la societat d'acollida, per a integrar-se. Solen ser dissolvents, coles, cànnabis, tabac... Amb freqüència, ens trobem amb un perfil policonsumidor. Per altra part, hi ha un grup important que no consumeix, cosa que té a veure amb l'ètica familiar i religiosa. El consum es dona més sovint entre les persones menors que viuen al carrer. Existeix major facilitat per aconseguir drogues a Espanya que al país d'origen. Es detecta major consum de drogues com més temps han estat pel carrer o a la frontera esperant travessar. Pel que fa a l'alcohol, se'n dona menys consum perquè no n'agraden els efectes i perquè el prohibeix la seva religió o la família.

Diferents tipus de consum a substàncies:

- Tabac. Lligat a situacions de nervis o moments d'oci i festa. S'accentua a Espanya.
- Dissolvent. És la droga més coneguda. S'han iniciat al país d'origen, principalment a les ciutats frontereres a l'espera de poder travessar. L'usen per agafar valor per robar i sobreviure i pel viatge. Ho fan sobretot en grup. És econòmic.
- Hash. A Marroc, té certa permissivitat social.
- Marihuana, fongs, cocaïna, MDMA (en menor proporció).
- En arribar adapten els patrons de consum a la societat d'acollida.

Factors de protecció i recursos:

- Programes terapèutics. Es deriven en casos d'emergència però es troba a faltar el treball preventiu.
- Control familiar. Les famílies exerceixen un control sobre els consums. És important el control dels referents familiars mitjançant el manteniment dels lligams.
- Religió. Les prohibicions religioses també exerceixen un control del consum.

Proposta de mesures per a una adequada atenció:

- Suport psicoterapèutic.
- Afavoriment de relacions familiars.
- Prevenció i informació.
- Organització del temps lliure.
- Programes de teràpia ocupacional.
- Dotació dels recursos necessaris als centres i educadors.
- Programes d'assistència psiquiàtrica i promoció de la salut mental.
- Protocol de resposta immediata per a consums problemàtics i destructius.
- Afavoriment de un ambient normalitzat als centres en què el menor se senti protegit.
- Provisió de condicions idònies als educadors per afavorir el vincle i suport moral i emocional.
- Participació dels professionals socio-sanitaris.
- Contemplació del fenomen dels infants i joves migrants no acompanyats i les drogues dins un programa de normalització que abordi el consum de drogues com un símptoma del dolorós procés migratori.

10. NNAMNA. Atenció psicològica i salut mental

Santos Gonzalez, I. (2015) afirma que:

- És un punt feble del sistema.
- Hi ha poques referències parcials al problema de com el procés migratori pot afectar a la salut psicològica.

- La salut psicològica dels MENA ha estat un tema recurrent en la literatura científica internacional.
- Els tractaments són poc efectius per les dificultats en l'abordatge per la barrera idiomàtica i cultural.
- Sol estar associada al consum de drogues i pot estar relacionada amb el fracàs del projecte migratori.
- No solen ser derivats als recursos de tractament de les addiccions.
- En els casos estudiats, l'abordatge sol ser farmacològic en un 46,2% (TDAH, depressió, esquizofrènia).

11. NNAMNA infractors. Factors de risc

Segons López Fernandez, J. (2013), els factors de risc presents en major mesura en el grup d'infants i joves migrants no acompanyats infractors són:

- Procedència de zones urbanes concretes de l'extraradi considerades problemàtiques.
- Ambient familiar inestable amb poc control i supervisió.
- Baix nivell d'escolarització i educatiu; abandonament prematur per entrar al mercat laboral.
- Manca d'objectius clars i emigració per l'efecte cridada.
- Gran mobilitat geogràfica.
- Es pot donar el cas d'adults que es fan passar per menors.
- Alt nivell d'absentisme escolar.
- Manca de contacte o mala relació amb la família.
- Relació amb grup d'iguals conflictius implicats en fets delictius i consumidors habituals de tòxics.
- Consum habitual de dissolvent, alcohol i tabac.
- Dinàmica de desocupació i desorganització.
- Consideren que no disposen de suficients ingressos econòmics per a les seves despeses personals.

12. Programa d'Acolliment Familiar ACOTE

El programa Famílies Acote està adreçat a famílies que vulguin acollir joves migrants no acompanyats (adolescents de 12 a 17 anys) en situació de desprotecció i que, per la seva edat i circumstàncies, haurien de gaudir d'una família.

Amb aquest programa, l'IMAS cerca famílies que comparteixin o siguin coneixedores de la cultura d'aquests joves i estiguin predisposades a oferir-los la seva llar.

El personal tècnic del programa ofereix informació, formació, assessorament, valoració i suport per a les famílies sol·licitants d'aquest programa.

Per ser família d'acollida ACOTE és necessari:

- Ser major d'edat.
- Tenir bon estat de salut.
- Sentir la motivació d'acollir .
- Passar pel procés de valoració i formació del Programa de Famílies d'Acolliment pertinent.
- Acceptar les característiques del programa.
- Conèixer i acceptar la cultura dels nins i nines a qui va destinat aquest programa.

13. Consell de la Infància i l'Adolescència

El Consell de la Infància i l'Adolescència és un òrgan de participació dels infants i joves que són atesos pel Servei d'Infància i Família, en el qual els infants i joves tenen un protagonisme real, poden plantejar les seves necessitats i cercar-hi, de manera conjunta amb els adults, possibles solucions.

Es tracta d'escoltar els infants i adolescents com a persones ciutadanes que tenen dret a participar en un Servei que pren decisions que afecten directament les seves vides.

Principis que garanteixen la base d'una participació real i efectiva, i que són assumits per l'Àrea d'Infància i Família:

- La participació com un procés permanent.
- La participació com un dret de nins i nines.
- La participació com un dret individual i col·lectiu.
- La participació integral i respecte a qüestions pertinents.

- La devolució de la informació sobre la influència de la participació infantil.
- Els informes del Consell de la Infància i l'Adolescència són incorporats en el procés de decisió del Servei d'Infància i Família, juntament amb els informes tècnics de cada procés.
- La participació exigeix un entorn i condicions adequades. El Consell es desenvolupa en un context de confiança.
- La participació exigeix l'exercici complementari de dret a la informació.
- La necessària capacitació sobre l'article 122 de la Convenció dels Drets i la seva aplicació a la pràctica per a totes les persones professionals que treballen amb els nins i nines. Suposa un procés de sensibilització dirigida a tots els professionals del Servei d'Infància i Família.
- L'obligació de dictar normes i crear dispositius per garantir que es donin les condicions adequades per donar suport i estimular la participació infantil.
- El suport a la participació infantil. Implica l'obligació dels responsables de la institució de supervisar-ne funcionament amb garanties.
- La sensibilització i promoció social dels drets de nins i nines a la participació.
- La concepció dels nins i nines com a persones amb capacitat d'exercir els seus drets.
- El respecte als drets i responsabilitats dels tutors.
- L'estímul i el suport a les iniciatives infantils.
- L'involucrament dels nins i nines en la recerca de solucions als problemes que es plantegin.
- La formació dels nins i nines que s'integrin en els processos de participació perquè quan arribin a l'adolescència col·laborin com a monitors dels més petits.

14. Recursos formatius. Servei d'Orientació i Inserció Laboral

14.1. Programa ALTER

És un programa d'integració social i educativa per a joves de la Direcció General de Família, Benestar Social i Atenció a Persones en Situació Especial, juntament amb la col·laboració de diversos Ajuntaments de les Illes Balears i la Conselleria d'Educació, Cultura i Universitats.

Està destinat a les persones necessitades d'una formació adaptada a les seves circumstàncies, que no s'adapten al sistema educatiu ordinari i que alterna una escolaritat compartida, amb activitats pràctiques. Es tracta d'una formació més dinàmica, pràctica i funcional on les persones usuàries també reben nocions sobre habilitats socials, autoestima, normes de convivència, orientació al món laboral, etc. i s'intenta motivar l'alumnat a la formació i, a la vegada, evitar el desenvolupament i la cronificació de conductes no desitjades en els i les joves, així com l'abandonament prematur de l'ensenyança reglada.

Va adreçat a joves de 14 a 16 anys, matriculats i matriculades als diferents centres educatius i en règim d'escolaritat compartida, que presenten greus dificultats d'adaptació a l'entorn escolar, com ara absentisme, conflictivitat, etc., amb el risc d'exclusió social i escolar que comporta, així com la problemàtica familiar i del grup d'iguals, per als quals tant les mesures ordinàries com extraordinàries aplicades als centres d'ensenyament secundari no han obtingut els resultats esperats.

La finalitat del programa ALTER és aconseguir el retorn a l'activitat acadèmica o bé la inserció formativa o laboral amb els següents objectius:

- Combatre i amortir l'abandonament d'una formació necessària a l'adolescència.
- Crear processos d'aprenentatge formatius més atractius i propers als interessos dels i de les joves.
- Dotar els joves i les joves d'unes competències curriculars i d'uns aprenentatges socials que evitin processos d'aïllament.
- Prevenir la delinqüència juvenil.

Es pot sol·licitar la inscripció al programa a través de l'IMAS, les àrees de Serveis Socials dels diferents Ajuntaments que tinguin signat conveni de col·laboració amb la Direcció General de Família, Benestar Social i Atenció a Persones en Situació Especial del Govern de les Illes Balears. Cal, a més, que hi hagi un centre educatiu de referència en el qual aquestes persones hauran d'estar matriculades.

14.2. Formació professional

Des de novembre de 2020, els menors estrangers no acompanyats poden matricular-se al nivell de formació professional bàsica a les Balears i accedir a formacions d'acollida lingüística (castellà per a estrangers, català d'acollida i ensenyaments inicials) als centres d'educació de persones adultes (CEPA).

Aquestes assignatures estan pensades per oferir nivells bàsics d'aprenentatge tant de català com de castellà i són idònies per a persones amb escàs domini d'un idioma.

Des de la Conselleria, es van modificar les instruccions de matriculació a FP bàsica de manera que es facilita l'accés de les persones menors estrangeres no acompanyades a aquests estudis.

Així mateix, la Conselleria de Model Econòmic, Turisme i Treball facilita l'accés d'aquest alumnat a altres ofertes formatives de caràcter ocupacional, com són mòduls i certificats de professionalitat.

14.3. SOIB, Servei d'Ocupació de les Illes Balears

L'article 30 del Reial decret legislatiu 3/2015, de 23 d'octubre, pel qual s'aprova el text refós de la Llei d'ocupació, especifica com a col·lectius prioritaris dels serveis oferits pels serveis públics d'ocupació, les persones amb especials dificultats d'inserció laboral entre les quals es troba el col·lectiu de joves, especialment aquells amb dèficit de formació i immigrants que respecten la llei d'estrangeria.

Els demandants de serveis previs a l'ocupació són aquelles persones que s'inscriuen en els serveis públics d'ocupació, però que, per diferents motius, reclamen o precisen serveis relacionats amb polítiques actives d'ocupació previs a la intermediació que ajudaran a la seva incorporació al mercat de treball, principalment joves sense ocupació anterior ni qualificació professional.

L'article 97 de la Llei 18/2014 de 15 d'octubre d'aprovació de mesures urgents per al creixement, la competitivitat i l'eficiència estableix els requisits per inscriure's al Sistema Nacional de Garantia Juvenil entre els quals es podran inscriure els estrangers titulars d'una autorització per residir en territori espanyol que habiliti per treballar, així com els menors no acompanyats que aportin una acreditació dels serveis de protecció de menors de la comunitat autònoma que en justifiqui individualment l'accés, mitjançant la inscripció a activitats o programes d'educació o formació que redundin en benefici seu.

15. I quan arriben a la majoria d'edat?

EMANCIPACIÓ: PROGRAMA D'AUTONOMIA PERSONAL (PAP)

Programa d'Emancipació de la Direcció General d'Infància, Joventut i Famílies de la Conselleria d'Afers Socials i Esports (GOIB).

És un programa destinat a persones en procés d'autonomia personal. Tenen dret a ser beneficiàries del programa les persones que han estat sotmeses a tutela o guarda per l'entitat pública de protecció competent i/o a mesures de justícia juvenil, que compleixin els requisits establerts als diferents decrets i que segueixin el programa d'autonomia personal subscrit amb la Direcció General d'Infància, Joventut i Famílies.

Consta de les prestacions següents:

- Servei de la Renda d'Emancipació: adreçat a proporcionar una prestació econòmica mensual per a persones joves en procés d'autonomia personal.
- Servei d'Acompanyament: acompanyament educatiu amb la finalitat de donar suport al seu procés d'autonomia personal vers la seva integració i participació social.
- Servei d'Habitatge: allotjament temporal adreçat a persones joves amb dificultats d'accés a un habitatge a causa de la seva situació sociofamiliar o socioeconòmica i a les quals cal oferir un suport i una intervenció educativa per tal d'arribar a aconseguir la plena emancipació.

16. Conclusions i aportacions

L'adequada atenció als menors estrangers no acompanyats s'ha d'abordar necessàriament des de tots els prismes possibles, tenint en compte el conjunt de les seves necessitats des d'una visió integral, com la formació educativa, la formació ocupacional, la inserció laboral, l'aprenentatge de l'idioma, el coneixement de la cultura receptora, l'entrenament en habilitats socials i d'autonomia, l'atenció als problemes psicològics i psiquiàtrics, l'atenció als problemes de consums, la gestió de la documentació i la integració social en la comunitat d'acollida.

Dins aquest col·lectiu, ens trobem, a més, amb persones i grups d'especial vulnerabilitat que requereixen una atenció específica, en especial dones, persones amb diversitat funcional relacionada amb la salut mental o física, altres que podrien ser mereixedors de protecció internacional, o víctimes de tracta d'éssers humans.

Des del punt de vista legal, molt clarament hi ha un abans i un després rere l'aprovació del RD 903/2021 que modificà el reglament d'estrangeria l'octubre de l'any passat i que ens obrí un nou horitzó d'expectatives: facilita que tots els joves que quedaven anteriorment en situació irregular en complir els 18 anys, ara poden continuar en situació regular i amb una tramitació més senzilla, perquè desapareix l'obligació de presentar una acta notarial per a tramitar una cèdula d'inscripció per aquells que no disposen de passaport, entre moltes altres indiscutibles millores totes elles destinades a afavorir i facilitar la seva inserció.

Així i tot, encara ens queden molts reptes al davant per a la millora de l'atenció a aquest col·lectiu:

Fa falta millorar les tècniques per a la valoració i determinació d'edat quan arriben indocumentats, amb proves més precises que no produeixin seqüeles negatives.

Ens manquen recursos especialitzats per a la seva atenció com ampliar l'oferta d'activitats acadèmiques i lúdiques, i facilitar i flexibilitzar les condicions d'accés als ja existents.

És essencial la intervenció de personal mediador que tengui coneixement de la seva llengua i cultura, no només als centres, sinó a tots els àmbits, com el sanitari, amb recursos especialitzats per a la salut mental, el tractament de les addiccions i als recursos formatius.

Per altra part, necessitam conscienciació i una empenta diplomàtica per tal de facilitar que els consolats documentin i emetin passaports per un alt percentatge de joves que arriben indocumentats, i acabar amb les traves burocràtiques per aconseguir-ho.

També s'ha de dir que hi ha un nombre reduït de menors que sol·liciten tornar als seus països d'origen, bé per enyorança o bé per canvi d'opinió, i trobem molts obstacles administratius per aconseguir un salconduit per a poder viatjar i retornar amb la família.

Tenim el repte i la responsabilitat de millorar la percepció social d'aquests joves, aconseguir anar més enllà de la imatge de col·lectiu conflictiu o problemàtic i difondre, compartir i donar visibilitat a les experiències i vivències positives.

Un punt clau és trobar ponts i complicitats amb el món social, associatiu i empresarial per tal de facilitar-ne la inserció social i laboral.

Per altra banda, és bàsic trobar famílies acollidores i persones voluntàries de diferents cultures, incentivar-los i donar-los el suport necessari per acollir i acompanyar els menors en el seu procés.

També cal una millor coordinació amb els diferents ajuntaments per aconseguir agilitzar i simplificar els processos d'empadronament als centres o emprendre mesures legals quan aquest dret s'obstaculitza.

És necessària la creació d'un programa de suport i acompanyament psicoterapèutic per treballar les seqüeles derivades del procés migratori i el xoc entre les expectatives i la realitat.

I per acabar, no ens oblidam de la necessitat de formació i reciclatge constant dels equips tècnics i educatius.

Referències bibliogràfiques

Bravo Arteaga, Amaia; Santos Gonzalez, Iriana; Del Valle, Jorge F; (2010) *Revisión de actuaciones llevadas a cabo con menores extranjeros no acompañados en el Estado Español*. Grupo de Investigación en Familia e Infancia (GIFI). Universidad de Oviedo.

<https://www.observatoriodelainfanciadeasturias.es/documentos/menas.pdf>

Bravo, A., Del Valle, J.F. (2009) *Intervención socioeducativa en acogimiento residencial*.

https://www.serviciosocialescantabria.org/uploads/documentos%20e%20informes/Interv%20Socioeducativa_Acogimiento%20Residencial.pdf

Calzada González, Oscar (2007) *La protección de los menores extranjeros no acompañados en Cantabria*. Colección Estudios Sociales n.º 6. Gobierno de Cantabria.

<https://www.serviciosocialescantabria.org/uploads/documentos%20e%20informes/MenoresNoAcompañadosCantabria.pdf>

CANO Núria, PERAL Miguel (2010). *Procesos migratorios de menores y consumo de drogas: un análisis de los factores de riesgo*.

https://www.observatoriodelainfancia.es/ficherosoia/documentos/2832_d_Procesos_Migratorios_y_Consumo_de_Drogas_por_Nuria_Cano_y_Miguel_Peral_.pdf

Cónsola Párraga, Marc (2016) *L'atenció socioeducativa dels menors estrangers no acompanyats. Una mirada vers les expectatives i les necessitats*. Educació Social. Revista d'Intervenció Socioeducativa, 64, p. 43-58.

<https://raco.cat/index.php/EducacioSocial/article/view/311853/408840>

Gómez Gil, C. (2005) *Informe del observatorio permanente de la inmigración de la U.A.*

<https://web.ua.es/es/sedealicante/documentos/pdf/informes-de-inmigracion-de-carlos-gomez-gil/economia-clemente.pdf>

Khachani, M. (2006) *El impacto de la migración en la sociedad marroquí*.

[http://www.reduniversitaria.es/ficheros/Mohamed%20Khachani%20\(e\).pdf](http://www.reduniversitaria.es/ficheros/Mohamed%20Khachani%20(e).pdf)

López Fernández, Jéssica. (2013) *Factores de riesgo de los menores extranjeros no acompañados infractores en Asturias. Diferencias con los mena no infractores*. Universidad de Oviedo

<https://digibuo.uniovi.es/dspace/bitstream/handle/10651/18214/TFM%20%20Jessica%20L%F3pez%20Fern%20E1ndez.pdf?sequence=6>

Mañé Estrada, A.; Thieux, L.; Hernando-Larramendi, M.; (2016) *Argelia en la encrucijada: condicionantes, tendencias y escenarios*. Nº: 82/2016

https://www.fundacionalternativas.org/storage/opex_documentos_archivos/fb146079c7af96885fdeda90eb5ea66e.pdf

Márquez, I. (2009) *Drogodependencia en menores extranjeros no acompañados (MENA) su derecho a una educación y salud de calidad*. Observatorio Vasco de drogodependencias. Gobierno Vasco.

<https://www.ikusbide.org/data/documentos/2-Drogo%20menores%20CAST.pdf>

MARKEZ I., PASTOR, F. (2010). *Menores extranjeros no acompañados (MENA), un colectivo especialmente vulnerable ante las drogas*. Universidad del País Vasco.

<http://www.zerbitzuan.net/documentos/zerbitzuan/Menores%20extranjeros%20no%20acompañados.pdf>

Melendro Estefanía, M. (2011) *El tránsito a la vida adulta de los jóvenes en dificultad social*

Melendro Estefanía, M. (2013) *Estrategias educativas con adolescentes y jóvenes en dificultad social. El tránsito a la vida adulta en una sociedad sostenible*.

<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=4287413>

Melendro Estefanía, M., Rodríguez Bravo, Ana E. (2013) *Intervención con menores y jóvenes en dificultad social*.

https://www.researchgate.net/profile/Miguel-Estefania/publication/259475330_Los_escenarios_de_intervencion_Intervention_scenarios/links/0c96052c0054425d34000000/Los-escenarios-de-intervencion-Intervention-scenarios.pdf

Melendro Estefanía, M.; González Olivares, A. L. y Rodríguez Bravo, A. E. (2013). *Estrategias*

eficaces de intervención socioeducativa con adolescentes en riesgo social. Pedagogía Social. Revista Interuniversitaria, 22, pp.> 105-121

Melendro, M. (2014) *Estrategias eficaces de intervención socioeducativa con adolescentes en riesgo de exclusión.*

<https://clea.edu.mx/biblioteca/files/original/2b2d2cf7d070606c6c2769e4540da789.pdf>

Melendro, M. (2014) *Intervención socioeducativa con jóvenes en dificultad social: el modelo de estrategias flexibles.*

https://www.researchgate.net/publication/272164036_Intervencion_socioeducativa_con_jovenes_en_dificultad_social_el_modelo_de_estrategias_flexibles_Educational_intervention_with_young_people_in_social_difficulty_the_model_of_flexible_strategies

Ochoa, I. (2009) La importancia del trabajo con la familia en la atención a menores extranjeros no acompañados. Un estudio piloto. *Apuntes de psicología* 2009 Vol.27, núm 2-3 pag. 427-439)

<https://www.apuntesdepsicologia.es/index.php/revista/article/view/156/158>

Santos González, I. (2015) *Las necesidades psicológicas en los menores extranjeros no acompañados acogidos en España.* <https://digibuo.uniovi.es/dspace/handle/10651/37476>

Sow, P. (2007) *Aproximació a la immigració africana a Catalunya.* Patronat d'estudis Osonencs.

El Gobierno aprueba la reforma del Reglamento de Extranjería para favorecer la integración de menores extranjeros y jóvenes extutelados. Seguridad Social. Publicación de la Secretaría de Estado de la Seguridad Social. <https://revista.seg-social.es/2021/10/19/el-gobierno-aprueba-la-reforma-del-reglamento-de-extranjeria-para-favorecer-la-integracion-de-menores-extranjeros-y-jovenes-extutelados/>

Fundació Diagrama Illes Balears. *Programa B-6.*

¿Menores o adultos? Procedimientos para la determinación de la edad. Defensor del Pueblo de España. <https://www.defensordelpueblo.es/wp-content/uploads/2015/05/2011-09-Menores-o-Adultos-Procedimientos-para-la-determinaci%C3%B3n-de-la-edad1.pdf>

Modelo compartido de atención integral a la infancia y adolescencia migrante no acompañada.